

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**In Epistolam Ad Hebraeos, Ioannis Oecolampadij,
explanationes, ut ex ore pr[a]elegantis except[a]e, per
quosdam ex auditoribus digest[a]e sunt**

Ökolampadius, Johannes

Argentorati, 1534

VD16 B 5199

Capvt X.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36048

Nam lex umbram obtinens futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, his hostijs, quas singulis annis easdem continenter offerunt, nunquam potest accedentes perfectos reddere.

Supra demonstratum est, quanti fructus ex sacrificio dominico nobis concessi sint. nūc ostēdit sacrificia ueterū nullo modo id præstare potuisse, nimirum ut omnis honor unius Christi esse agnoscat. Sensus istorum uerborum est: Lex habet umbrā, id est, adumbrationem quamdam futurorum bonorum, non ipsam subsistentiam & ueritatem, puta remissionem peccatorū consciētię pacationē, & fœderis cum Deo ininitertudinem. Imago, est uera ipsa apparitio nō umbra, ita supra cap. 1. filius dicitur imago Dei inuisibilis, & ita umbrę opponitur. Adumbrationē lex habet, sed non habet imaginē, id est, uera illa bona, & quę perfectos reddere possunt. Hinc colligitur eos, qui Euangelij uere participes sunt, perfectos dici, á Christo em̄ perficiuntur & sanctificantur, id qđ τελειῶσαι quoqđ significat, quēadmodū cap. 2. ostēsum est. Quod in genere p̄posuit, speciatim nūc explicat dicēs:

Alioqui

Illud: Lex umbram obtinet & c. quidam in genere dictum de lege uolunt, ut cuius sit admo-
 nere, rectius tamen hic, & magis proprie legem
 σωματικῶν, accipias, à toto partem, nem-
 pe quod ceremonias attinet. Scimus ex superio-
 ribus, quomodo lex abolita sit, & quomodo nō
 sit. Sub rationē legis etiam decalogum include-
 re possemus, cum tamen non habeat umbram
 futurorum, id quod Apostolus hic legi tribuit.
 Quare non est conueniens generalem hic legē
 intelligere, sed specialem, quantum uidelicet cæ-
 remonias & sacrificia, quæ umbra & figuræ
 cœlestium & futurorum bonorum erant, atti-
 nere potest.

Lex aliquā
 do pro cæ-
 remoniis
 ponitur.

Alioqui nonne desissent offerri?
 Propterea quod nullam iam habuif-
 sent conscientiam peccatorum, qui
 sacrificassent, ac semel purgati esset.
 Atqui in istis cōmemoratio fit pec-
 catorū quotannis. Non em̄ potest
 sanguis taurorum & hircorum au-
 ferre peccata.

Causa est eius quod præmisit. Vult dicere. Si
 hostijs legalibus à peccatis emū dare, & ita Deo
 acceptos reddere se potuissent, profecto non de-

Sacrificia
 ueterū ne-
 minē perfe-
 cerunt.

P

220
 Epist. ad
 Gal. cap. 3
 v. 13
 138

nuo ad eadem sacrificia, puta pacificatis iam cōscientiis illorum, de remissione peccatorum impetrata, redissent: sed hoc non esse, interrogatione vehementi negat. Semper habuerunt malas conscientias ob admissorum multitudinem, (nisi qui fide futuri saluatoris ab istis sunt liberati,) nondum em̄ instaurator & pacificator omnium Christus in carnem venerat, tyrannidem Satanz expugnaturus. Probat hoc subsequenti bus ita habere:

Atqui in istis comme. ¶ Certum est q̄ si sanguis taurorum & hircorum peccata non abluat, sed potius sunt commemoratio peccatorum. In sacrificiis enim testati sunt se ob peccata sua mortem & effusionē sanguinis meritos, neq̄ ab istis liberari posse, nisi fuso sanguine. Quamdiu autem sanguinem sacrificaturi fuderunt, tamdiu se peccatores, veroc̄ sacrificio opus habere, significauerunt. Querat hic, An nostra sacramenta quæ & ipsa sunt commēmoratio, nō melius habeant veterum cæremoniis. Respondet hic Paulus, veteris legis cæremonias accusationem peccatorum habuisse, & non puram gratiarū actionem, quemadmodum nos habemus in Eucharistia. ratio est, quod Christus tum nondum passus fuerat, neq̄ pro peccatis satisfecerat. Quanto ampli⁹ est testari se liberatū à peccatis, quàm fateri se adhuc peccatorem, purificatione indigere, & ita saluatorem expectare, tanto potiores sunt

Nostra sacramenta præstant veteribus.

res sunt nostræ cæremonix veteribus. Quoties enim cunctis conuenimus, manducauimusque panem domini & sanguinem eius bibimus, mortem domini annunciamus & prædicamus donec veniat, gratias agimus nos iam à peccati seruitute redemptos, cuius illi sacrificijs suis seipsum accusarunt. Commemoramus non tam peccata, quam redemptionem à peccatis in Christo domino nostro partam.

Quapropter cum ingressurus est mundum dicit: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi, holocaustomata & pro peccato non comprobasti. Tunc dixi. Ecce adsum, in capite libri scriptum est de me, ut faciam Deus uoluntatem tuam.

Testimonium hoc quo cæremoniarum abolitionem probat, desumptum est ex psalmo. 39. Paulò aliter tamen legitur in Hebræo, ubi ponitur pro, Σῶμα ἡ καὶ κερτίσω, corpus aptasti mihi, אָזְנַי בְּרִית לִי, aures perforasti mihi, Verum supra admonui lectorem, Apostolum libèter usum fuisse interpretatione. LXX. Verba ista Dauidi pro parte competunt, plenissime tamen

men Christo capiti sanctorum, cuius hic typum
gessit. Sensus autem est, tantū abest ut sacrificijs
veteribus fœdus nostrum cum Deo confirma-
tum sit, ut etiam Deus ea omnino respuerit. Pa-
tet hoc ex Esaiaë .1. : Hiere: 7. Amos. 5. Micheæ. 6.
Psal. 50. Recurre ad ea quæ supra cap. 7. in hunc
locum. Abrogatur enim quod præcessit, dixi-
mus. Quatuor autē genera sacrificiorū posuit,
nempe victimas, oblationes, holocaustoma-
ta, & sacrificia pro peccatis, omnia tamen illa
Deus per se nunq̄ probauit, sed animum ad ip-
sius voluntatem paratum. Deus spiritus est, in
spiritu etiam & veritate coli uult. Ioan. 4.

Corpus aptasti mihi ¶ Hoc est, Corpus dedisti
mihi ad seruiendum tibi paratissimū. Certe Chri-
stus incarnatus seruile corpus induit, obediens
patri factus est vsq̄ ad morem, eamq̄ crucis.
Hoc sacrificium deditiois sui ipsius, patri fuit
gratissimum. obedientiam enim longe præfert
uel quibuscunq̄ sacrificijs, ut est apud Oseam.
cap. 6. Porro quod Hebræus legit Aures perfo-
disti mihi, videtur esse allusio ad morem, qui
ex lege obseruabat, cum seruus per iubileum li-
ber, ultrò se in perpetuam seruitutem coniecit, il-
lius aures ad postes heri sui affigebantur, in in-
diciū summæ subiectionis & plenissime serui-
tutis. Vtcunq̄ tamen sit, in sensu hic nihil varia-
tum esse, facile cuius apparet. Non me latet, esse
qui secus exponāt, & corpus umbræ opponāt,
sed coa

sed coactior & violētor mihi illorū expositiō
videt̄, quā ut simplicitatis studioso sit ap̄le
ctenda. Nostrā expositionē confirmare videtur,
quæ statim subiūciuntur:

Tunc dixi Ecce adsum, in capite libri ¶ Ecce
adsum, uox est seipsum dedentis atq; offerentis
in plenum obsequium Deo. Quod hic est in ca-
pite, Hebræus legit, in uolumine libri, alludens
ad morem gentis, Intelligitur autem à quibus-
dam, dictum esse de quinq; libris Mose, ab alijs
de decalogo, & de scopo legis. Ego promiscue
de Mose & omnibus prophetis intelligo, ut qui
de Christo scripserunt. Nam omnis scriptura in
Christum, tanquam unicum præfixum scopū,
collinat. Vide quæso, in quem omnes genealo-
giæ ducuntur, quem tot ueterum historiæ respi-
ciant, quem tam multa & uaria sacrificia præfi-
gurent, in quo omnes promissiones sint, etiam
& compleantur, & forte non dubitabis ubiq;
de Christo scriptum esse. Cur adsum? & quid de
me scriptum est? ut faciam Deus uoluntatem
tuam, quæ autem ista sit, Apostolus consequen-
ter explicat, dicens:

Superius cum dicit sacrificium
& oblationem & holocaustomata,
& pro peccato noluisti, neq; cōpro-
basti, quæ iuxta legem offeruntur,

Scripturæ
scopus,
Christus.

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD
tunc dixit: Ecce adsum, ut faciã uo-
luntatem tuam: tollit prius, ut poste-
rius statuatur: per quam uoluntatem
sanctificati sumus per oblationẽ cor-
poris Iesu Christi semel peractam.

*Voluntariũ
sacrificium
Deo gratiã* Cum prius dicit, intelligit sacrificia legis, que
ut ingrata sibi, Deus tollere uoluit, posterius au-
tem, studium uoluntatis diuinæ quo mox dicit
sanctificatos esse, quotquot per oblationem cor-
poris Iesu Christi semel (nota, semel) peractam
sanctificationis facti sumus participes. Notan-
dum, ut olim externis sacrificijs per se non ob-
lectatus est Deus, ita nec hodie. Spiritu em̄ uult
coli & adorari à suis. Vis offerre quid Deo gra-
tum? offer uoluntarium sacrificium, corpus
tuum, hostiam uiuentem, sanctam & acceptam
Deo, Rom: 12. Sis paratus ad faciendam uolun-
tatem illius, abnega te ipsum, & expecta Domi-
num, nimirum plus feceris, quàm si millena sa-
crificia irrationabilia obruleris. Christus exem-
plum dedit, illius uestigia insequi cupias.

Et omnis quidẽ sacerdos adfistit
quotidie, sacra peragens, & easdem
sæpius offerens hostias, quæ nuncq̃
possint

possint auferre peccata, Hic uero una pro peccatis oblata uictima perpetuo sedet ad dexteram Dei, id quod superest expectans, donec redantur inimici ipsius scabellum pedum eius. Vnica em̄ oblatione perfectos effecit inperpetuum, eos qui sanctificantur.

Loquitur hic iuxta morem ueterum sacerdotum, de quo satis dictum est in prioribus. Hisce uerbis Apostolus finem facit disputationi, quā de præcellētia sacerdotij Christi supra cap. 9. instituit, quasiq; in unam summam quæ hactenus multis proposuit, colligit, cum dicit, sacerdotum legalium fuisse, ut easdem sæpius offerrent hostias, quæ tamen expiare peccata nunq; potuerunt. Sed secus esse cum Christo, Ille nāq; VNA pro peccatis uictima, inperpetuū sanctificandos perfecit, ut iam certissimi sint Deū patrem sibi fore clementissimum, & liberaliter præstaturū, quæcunq; suis in Christo pollicitus est. Quid sit sedere ad dexteram Dei, uide supra cap. 1. Non denuo ueniet sacrificāndus Christus, nam semel id fecisse ipsi sufficit, nunc ad dexterā patris confidens, expectat id quod super est, iudi

cium nempe, quo unicuique reddat secundum opera eius, & inimicos suos scabellum pedum subiectos habeat. Hanc Apostoli sententiam, qui ex animo perpenderit, utcumque tenebris impietatis, quibus Missa scetet, inuolutus sit, statim tamen agnito Christi sacrificio discutiet, sequens ad lucem ipsam recipiet.

Testificatur autem nobis & ipse spiritus sanctus, nimirum cum praedixerit: Hoc est testamentum, quod condam erga illos, post dies illos, dicit Dominus. dans leges meas in corde illorum, & in mentibus illorum inscribam eas, & peccatorum atque iniquitatum illorum non recordabor amplius. Porro ubi horum est remissio, non est amplius oblatio pro peccato.

Spiritus s.
testatur
cordibus
piorum

Quod ista ita se habeant, inquit, significatur & confirmatur cordibus nostris etiam spiritus s. & *μαρτυρῆς* hic non accipio pro testimonium ferre scripturis aut uerbis, sicut alias eius usus non infrequens est, sed potius pro occulta quadam ui & persuasione mentis, de omnibusque salutis sunt.
Per hunc

Per hunc enim spiritum obfignata sunt piorū corda, ita, ut certi sint Deum veracem, benignū, & indulgentissimum, suum esse patrem. Ille est qui testimonium fert longe certissimum de fœdere Dei nobiscum in ito, huius qui nihil in se sentit, admodū debili sit fide, necesse est. Hæsitantes enim de salute, merito sanguinis Christi parata, arram æternæ hereditatis spiritum sanctū in se non habent, sicut nec illius testimoniū domesticum in se sentiunt, neq; ut filij Dei ab illo aguntur.

Cum prædixit: Hoc est testa: | Testimonium hoc supra cap. 8. tractauimus. Quia autē vnus ex præcipuis locis iste est, non piguit Apostolū & hic repetere, quo melius mentibus nostris in hæreret. Quod hic dicit: Dans leges meas in corde illorum, & in mentibus illorum &c. Ezechiel habet. cap. 11. & 36. Dabo eis cor carneum, & hoc est tractabile, docile, obtemperans voluntati meæ, & ut sua sponte, quæ mihi grata sint, obeant. Quotquot vere Christiani sunt, ex hoc fœdere sunt, siquidem spiritum Dei effusum in cordibus suis habent, in qua obfignati sunt, & clamāt. Abba pater, Rom: 8. Eph. 1. & 4.

Porró ubi horum est remissio | Nunquam simul vera sunt, esse cōdonata peccata, & super esse sacrificium, per quod peccatum remittendū sit. Si remissio peccatorum est, oportet ut sit plenaria remissio, ita ut iuxta præmissum vaticini

Remissio
peccatis cef
sat sacrifici
um,

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

um, illorum Deus amplius non recordetur. Iam si plenaria est remissio, necesse est ut & plenum fuerit sacrificium Christi, atque in perpetuum valeat, sed hoc ex propheta patet. Ergo sacrificium verum & summum, quo foedus stabilitur, & peccata abolentur, sacrificium Christi est, & non Leviticum, puta inefficax, infirmum, & subinde repetendum. Viderint nunc, qui pro suo sacrificio adstruendo tam atrociter contendunt, an non abunde testentur se nondum Christianos, neque ex foedere illo Dei esse, quo peccatorum offertur remissio. Hanc namque si vere crederent, satis ipsis esset unica Christi oblatio, qua perfectos reddit in perpetuum omnes qui sanctificantur. Tantum de sacerdotio & sacrificio Christi: nunc regressitur à digressionem, quam supra à fine cap. 4. incepit, ad exhortationes, quibus hæc Epistola plena est. Velim autem vos argumentum seu scopum Apostoli denuo in memoriam reuocare, nempe Christum ante omnia tanquam vnicum magistrum nostrum in caelis audiendum, solumque fide amplectendum.

Cum igitur fratres, habeamus libertatem adeundi in sancta per sanguinem Iesu, ea uia quam dedicauit nobis recentem ac uiuentem, per uelamentum

mentum, hoc est per carnem suam: cunctis habeamus sacerdotem magnum praefectum domui Dei, accedamus cum uero corde, in certitudine fidei, aspersi cordibus, ac depulsa conscientia mala, & abluti corpore aqua pura, teneamus confessionem spei non uacillantem. Fidelis enim est qui promisit.

Eadem exhortatio ferè est cum ea, quam habuimus in fine capitis quarti, ubi dixit: Accedamus igitur cum fiducia &c. *ωαρρησια* libertatem seu fiduciam in sermone, quando quis in trepide, & absque omni pudore loquitur, significare etiam supra diximus, tamen saepius in genere pro omni libertate, quemadmodum & hic, capitur. Argumentatur autem ab utili. In sancta ingredi, est habere liberum accessum ad coelestia, adeoque Deum ipsum. Vnde autem hoc? an per opera nostra? Nequaquam, sed per sanguinem Iesu saluatoris nostri.

Sanctum sanctorum diuinitatem nobis significat, cuius consortes reddimur unius Christi merito, quia pater filium dilexit, & omnia dedit illi in manum, uoluit illum pro nobis omnibus tradere

ωαρρησια.

In sancta ingredi.

Sanctum s. quid.

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

dere, quo satis dilectionem suam erga nos nobis cognita faceret, & ita ad se traheret. Ad quæ quæso melius accedimus, quam ad eum de quo optime sentire possumus, quiq; nobis bene uult & ineffabilibus prosequitur beneficijs. Sed quæras, qua uia incedendum erit ad cognoscenda diuina. Ea, quam Christus nobis dedica-

Via accedendi ad Deū. uit. Alia hodie uia accedendi ad Deum, quam olim tempore legis, ubi aspectus Domini erat terribilis, audiebatur tonitrua, fulgura, adeo ut filij Israël uocem Domini sustinere non possent. Lex fidei & perfectionis (de q̄ etiã supra cap. 9) consistente ad huc priore tabernaculo, nondum manifestata fuit, nunc uero sanguine Christi patefacta est, hæc est amænißima illa uia. Recens autem dicitur, eo quod paucissimis cognita fuerit, deinde uiuens, eo quod ad ueram uitam perducatur, id quod sanguis uitulorū nō potuit.

Per uelamentum.] Exponit ipse quid per uelamentum intelligat, nempe carnem Christi, tamē sublime quid simul innuit, corpus Christi uelū est, quo nondū scisso, hoc est, passo, nō licuit in sancta introspicere & ingredi, mortuo autē Christo, uia ad diuinitatem contemplandā patebat, tunc enim spiritus electis mysteria ista reuelauit, quæ prius erant tecta.

Cunq; habeamus sacerdotem.] Hæc supra capite 3. & postea 8. satis prolixè sunt tractata, quo te remittimus, Christus est summus ille sacerdos, mediator

mediator & aduocatus noster, præfectus eccle-
 siæ, quæ est domus Dei, qui spiritualia dona su-
 is distribuit atq; adeo suum spiritum. Quia au-
 tem tanta bona offeruntur, certe nihil cunctan-
 dū nobis erit. Accedamus igitur, sed uero cor-
 de in certitudine fidei. Vis misericordiam apud
 Deum impetrare, accede simplici corde. Nam
 duplex & fraudulentum cor Deus abomina-
 tur. Neq; satis putes si opinionem quandam de Deo
 habeas, opus est plerophoria fidei nempe ut cer-
 tus sis eius, quæ in te est, spei. Vbi cor contradi-
 cit, ibi fides neq; firma est, neq; sufficiētibus sub-
 nititur persuasionibus, sed à quouis uento huc
 illucq; rapitur. Sensibus quidem ad certitudinē
 fidei nihil opus est, sed cordis certo assensu mul-
 tum. Comprobat nunc quæ dixit.

Vero cor
 de Deo ac-
 ceditur.

Aspersi cordibus, à conscientia ¶ Quis dabit
 autem cor verum, & illam fidei certitudinem?
 si corda aspergantur, & abluantur à mala con-
 scientia per summum hunc sacerdotem Chri-
 stum, Vera & persuasa de bonitate Dei erga se
 erunt. De duplici baptismo hic loquitur, prior
 est cordis, & per solum spiritum Christi peragi-
 tur, posterior corporis & per ministrum aqua
 fit. Talem autem oportet fidem nostram esse, ut
 illius nos nunquam pudeat. Corde enim creditur
 ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.
 Ista uero non solum sacramentis fit, nam aqua
 lotum esse, ad hanc confessionem salutiferam,
 non

Duplex
 baptismus.

non

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD
non satis est, sed & omnigenis uirtutibus, quas
fides, si uera sit, progignit.

Teneamus confessionem spei] Hoc est fidem
immoram custodiamus ad finem usq;. Ob mi-
nas, persecutiones, carceres, aut ulla quātūuis
horribilia tormenta, à fide hac nunq̄ descisca-
mus. Nam saluator pronunciat indignū esse
regno cœlorum, qui admota iam manu ad ara-
trum, respiciat à tergo. Addit rationem quare
cōfessio fidei seu spei sit firmiter tenenda, dicens:
Fidelis enim Deus est, qui promisit, quasi dice-
ret, non est quod de fide Dei & illius promissis
dubitatis, veracissimus est & mentiri nō potest.
Igitur tuto illi de promissis creditur, quæ qua-
lia sint, oculus non uidit, & auris non audiuit,
neq; in cor hominis descendit. Transcēdunt em̄
humanum captū, quæ Deus diligentib⁹ se pro-
misit. 1. Cor. 2. Adhęc etiam in medijs tormētis
suos clementissimus pater non potest deserere,
Nam uel à malis liberat, uel animum dat, qui
prę æternis ista ut uilia contemnat.

Et consideremus nos inuicē, in
hoc, ut prouocemus ad charitatem
& bona opera, non deserentes ag-
gregationem nostri mutuam, sicuti
mos est nonnullis, sed adhortantes
nos in

nos inuicem, idq; hoc magis, quod uidetis appropinquantem diem.

Confirmaturus Hebræos in fide, adhortatus est Apostolus, ut confessionem spei firmam teneant, qualis autem ista fides esse in unoquoq; debeat hic aperit, nempe ut sit per charitatem efficax. Multos de fide gloriantes uideas, sed paucos admodum reuera fideles. Ore Christum fati facile est, sed corde & opere non item. Examinanda igitur fides est, an uera sit nec ne, unde dixit: Consideremus nos inuicem, *Last vns vff einander ein fleißigs vffsehen haben.* Si quis ex fratribus lassescat, ali⁹ exhortetur, si quis erret, alius in uiam reducat, si quis lapsus sit, alius erigat, si quis infirmetur, alius sanet, & quicquid quoquo modo charitas exigere potest, exequi studeat. Tantum autem abest, ut quis admonitus proximo suo irascatur, ut potius congaudeat de illius libera admonitione. In multis sane delinquimus omnes, quare non minimi benefici loco, fraternæ admonitiones sunt habendæ. In summa fides nō sit ociosa, sed per dilectionē cōtinue operetur. Hæc quisque & sibi dicta putet.

Fides sit efficax.

Et bona opera ¶ Bona opera sunt quæcumq; ex charitate non ficta proueniunt, & in proximi utilitatem dispensantur. Ista sunt opera propter quæ gloria patri, qui in cœlis est, accrescit, & Sal

Bona opera quæ.

& Saluator uult esse cōspicua. Mat. 5. Porro que ratio sibi affingit, & bona opera cenſet reuera non ſunt, ut templa ornare auro & gemmis, hiſq; ſimilia, & interim uiua Dei templa paupes negligere. Sola Charitatis opera ſcriptura paſſim commendat, exemplum euidentis habes in ea, quæ Chriſtum unxit. Mathei. 26

Non deferentes aggregatione ¶ Vult ut congregationi fidelium ſtudioſe adſint, conuentus pios non fugiant, neq; fratres ſtudiant, in eo enim defectus charitatis & ſciſma elucet. Iſta autem ut efficacius illis imprimat, appropinquantis diei, hoc eſt, extremi iudicij admonet. Quo autem magis hic dies appropinquat, eo magis ſtudius pietatis incumbendum eſt. Nam eo die rationem omnium factorū dare oportebit. Si quæ arbor infrugifera & ſterilis fuerit, quid aliud expectabit, quàm ut in ignem cōſiciatur? Secundū opera ſane iudicabimur, ſed ea tanti nō ſunt, ut ex ſe ſalutem promereantur. Sumus enim uel omnia facientes quæ præcipiuntur, ſerui inuiles: Talia ut omnibus ſunt proponenda, præcipue tamen tardioribus, qui quia non ſtrenue in uia Domini pergunt, opus habent ut metu ad officium compellantur.

Nam ſi uolentes peccauerimus
poſt acceptam cognitionem uerita-
tis

tis, nō ultra pro peccatis reliqua est hostia, sed formidabilis quædam ex tatio iudicij, & ignis uehemētia, qui deuoraturus est aduersarios.

Multi hac Apostoli sententia ita offensi sunt, ut propterea integram epistolam suspectam ha buerint, putantes semel Christum & ueritatem agnoscentibus, si in peccatū prolaberentur, pœ nitentiam negari. Sed ista nequaquam est mens Apostoli, modo candide introspexerimus. Sū matim autem hoc uult dicere: Christus post hac nōn ultra ad saluandum ueniet, sed ad iudican dum. Quibus uerbis desides & pigros ad facien dum officium mire extimulat. Minime uero di cit: Non relinquitur peccantibus agnita iam ue ritate locus pœnitentiæ, sed nulla ultra pro pec catis relinquitur hostia, id quod notandum. Ne mo enim alius post Christum redemptor & sal uator expectandus. Et ita sententia hæc optime sup erioribus conueniet. Qui sub Mose pecca runt, Christum in humilitate uenturum saluato rem expectarunt. Nos postquam iam aduenit, talem non expectamus, sed seuerum iudicem. Memores igitur simus salutis nostræ, & fideli ter illi, tanquam serui expectantes dominum su um uenientem à nuptijs, seruiamus. Quod au tem pœnitentiam non neget, exemplo manife

Non negat
lapis pœ
nitentiæ.

Q

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

stum faciemus. Dominus talentum dat seruo, commendans ut illo fideliter negocietur, nam ubi redierit rationem se sumpturum. Ille uero negligenti⁹ domini iussu exequatur, atq; ita audiat: Si pergis esse negligentior, certe dominus non ueniet ultra talentum crediturus, sed poenam exacturus tanquam iudex. Istitis uerbis quaeso, an huic nego usu talenti, ne id in usuram exponere possit, eo quod dixi dominum illius expectandum esse exactorem? Nequaquam, imo potius ad sollicitudinem & dignum talenti usum extimulaui. Sic etiam hic sentias.

Duo peccata
tū excusant

Volentes peccauerimus. Etiam hoc uerbulo *ἐκουσίως*, quidam offensi sunt, sed non spectarunt quo ista uerba spectet. Aposto⁹ uult dicere. Deerunt nobis extremo die excusationes, quibus se aliqui excusare possent. Duo enim sunt, quae peccatores excusant, ignorantia uidelicet & coactio, quae tamen nos ueritatem edoctos non excusabunt, cum ad tribunal Christi statuemur. Neutiquam coacti sumus ad peccandum. Est quidem in nobis propensio seu procliuitas quedam ad peccandum, eam autem si approbamus, quomodo de peccato nos excusabimus? A deo enim uoluntaria sunt peccata, ut peccata iam esse desinant, si uoluntaria esse cessent. Si praeter uoluntatem quis peccet, non proprie peccauit, ut si quis casu homicidium perpetret. Nam animus laedendi proximum non adfuit. Adhaec neque ignorantiam poterimus

poterimus prætexere peccatis nostris, Christus enim uenit & locutus est nobis vnde nihil habem⁹ quod peccato prætaxemus. Vbi Euangelium annunciatum est, & fide non recipitur, peccatum non aberit, atque ita nec excusatio. Quæ ergo hic dicuntur, huc pertinent, ut nobis omnem excusationem præscindant, si fidem & charitatem negligamus.

Formidabilis quædam expectatio ¶ Vult dicere. Admodum terribili forma his, qui non uigilarunt, nouissime adueniet, sed filijs Dei, qui spem suam in ipsum collocarunt, supra quam dici potest desiderabilis, capita namque sua, appropinquante ipsorum redemptione, leuant. Certum quidem si magnitudinem peccatorum nostrorum considerare uoluerimus, non possumus non diem hunc iræ exhorrere: carni enim intolerabilis est, sed si diuinam in nos clementiam & misericordiam atque adeo promissam nobis hereditatem perpenderit, non est quod quicquam trepidemus. Hodie vix umbellam diuini iudicij videas, & iusti ferè hic affliguntur, cum impij interim bene habent atque in delicijs agunt, verum in futuro seuerissimum conspicietur.

Et ignis vehementia ¶ Iudicium, vocat ignis vehementia, qui deuoratus est aduersarios & impios. Iuxta psal. 96. Ignis præcedet ante faciem eius. Luc. 3. Paleas autem comburet igni inextinguibili. & psal. 20. Pones eos ut clibanum ignis in tempore uultus tui &c. Cupient quidem

Iudicium
impij expa
uescunt.

Iudicium
ignem de
signatur.

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

aufugere impij, sed in medijs angustijs deprehenſi non poterunt, habent enim aduerſarium Deum quo nihil grauius, nihil intolerabilius excogitari poteſt. Quemadmodum enim igni nihil quicquã reſiſtet, ita nec iudicio Dei quiſquã elabetur.

Qui aſpernatus fuerit Moſi legẽ, abſq; miſericordia, ſub duobus aut tribus teſtibus moritur. Quanto putatis peioribus afficietur ſupplicijs, qui filium Dei conculcarit, & ſanguinem teſtamenti ceu rem prophanam habuerit, per quem fuerat ſanctificatus, & ſpiritum gratiæ contumelia affecerit?

Validũ argumentũ eſt à minori. Dicit Qui præuaricatus fuerit legem Moſi, conuictus duobus aut tribus teſtibus occidebatur: multo magis qui non hominem aliquem, ſed filiũ Dei conculcarit, æterno ſupplicio puniend⁹ erit. Et qui miniſtrum contempſiſſe impune nulli fuit, multo minus ipſum Dominum. Dicas, an non lex Moſe, lex Dei eſt, & ita etiã Chriſti: quare igitur maiorem pœnam hic, quam illic tranſgreſſor meretur?

meretur: Respondeo. Propter maiorem reuelationem & lucē, quæ est sub Christo, quàm sub Mose, maior ipsa transgressio fit, & consequenter etiam pœna. Quidam intelligunt hic legem *σωκενδοχικῶς*, pro iudicialibus tantum. Alij vero in genere de uniuersa lege, quam contempsisse morte dignū iudicabat: Vide 13. cap. Deu. ubi de falsis prophetis occidendis præcipitur, & 18. de idololatriis & inobedientibus. Nā istic legitur: In ore duorum aut trium testium morientur &c. Quare autē absq; misericordia, cum tamen bonum opus & deo grata sit: Est quidē, sed suo loco & modo, hoc est, si exhibeatur ad gloriam Dei, & proximi utilitatem. Sic noxijs misericordiam exhibeas, ut scias te maiorem debere læsis aut ledendis, quàm ledenti. Velle cōpati hostibus, & ita grassandi illis in proximos uiam munire, præpostera nimium esset misericordia. Sic delinquenti sis misericors, ut nihilominus ad gloriam Dei malum è medio tollas, & male agentibus sis terrori non bene agentibus, si modo diuinitus gladium gestas.

Misericordia nō ubique bona.

Filium Dei conculcarit ¶ Mira uehementia loquitur. Qui Euangelium audierunt & contēnūt, uel eo indigne uiuūt, profecto grauissimas merentur pœnas. De istis autem hic loquitur, & non de persecutoribus & peccantibus in spiritum sanctum, ut quidam putant, istos Deus iudicabit. Conculcamus autem hoc, quod vile in

Qui filium Dei cōculcent.

Q 3

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

oculis nostris, & nullius momenti habetur. Sic
istis filius Dei vilissimus & nauseabundus est:
deinde etiam pretiosissimum sanguinem illius,
quo cum foedus nostrum cum Deo sancit, non
maioris ducunt, quam si sit prophanus, nullius
neque efficaciam, neque emundatricis uirtutis, imò
puri cuiusdam hominis, hirci, uel bouis, cum ta-
men eo unico sanctificandus, & ab omnibus
peccatis emundandus fuerat.

Hic locus facit ad intellectum eius, quod legi-
mus. 1. Cori: 10: Non dominus iudicans corpus domi-
ni. Addit praeterea. Spiritum gratiae contume-
lia affecerit. Hunc spiritum Christus innouaturus
corda hominum per suos Apostolos effun-
dit, quos qui contempsit contumelia affecit Chris-
tum, non solum spiritum sanctum contristauit.
Deus saepius spiritu suo cor tuum ad poeniten-
tiam inuitat, pulsat ut illi aperias, quae si audire
nolis, poena certo imminet, eaque grauissima,
Memineris ergo eius quod supra dictum est: Ho-
die si uocem eius audieritis &c.

Novimus enim eum qui dixit:
Meum est ulcisci, ego rependam,
dicit Dominus. Et rursus: Domi-
nus iudicabit populum suum. Horredum
est incidere in manus Dei uidentis.

Ad mu

Ad mutuas exhortationes Apostolus iam supra fratres Hebræos hortatus est, & ita lassos metu diuini iudicij alacres & vigilantes reddere studuit. Addens, grauissimū suppliciū expectare eos, qui postquā ueritatem audiuerunt, usq; tamen in peruersa & voluptuosa persistāt uita, quo facto, filium Dei conculcent & sanguinem illius prophanum censeāt, digni uidelicet qui pereant si non resipiscant: nunc aliquot alijs rationibus ad idē hortatur, adductis in hoc testimonij ex scriptura. Dicit autem. Nouimus eū qui dixit. meū est ulcisci &c. desumptum est hoc ex Deut. cap. 32. ubi sic legitur: Mea est ultio & ego retribuam, tempore suo labetur pes eorum &c. hoc est, apud me est uindicta, siue potens sum ad uindictam, peccata inulta nemo feret, Deus zelotes sū, nihil non iniustitiæ punio. Alij uentur hoc loco ad patientiam, committentes Deo ut puniat. Nolim tamen ego nos uel minimæ uindictæ esse auidos, ut inimicis nostris uindictam à Deo inferri exoptemus, nisi omnino certi simus, hoc ad gloriā Dei facere, quemadmodum Helisæus fuit. Et quia qui uindictā petit, animo se ulciscitur, nō carebit peccato apud eū, qui etiam inimicos te diligere iussit. Igitur Deo committe, ut pro sua uoluntate lædentes ulciscatur, uel non ulciscatur.

Et rursus: Domin⁹ iudic.] Eodē loco Deut: habetur, quasi diceret non solum Pagani & Eth

Deus uict
scitur pecc
cata

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

nici Deum nescientes iudicabuntur, sed & populus ipsius, nimirum an vera fide uel ficta egerit. Neque enim personarum acceptor Deus est, peccantem punit, siue sui populi nomine, siue min⁹ quis appellerur. Imò cum incredulis, huius ferè nihil opus est. Nam quotquot non credunt, nō iudicabuntur, iam enim sunt iudicati, sententiā tantum expectant. Sunt qui יידי יידי iudicabit, & uindicabit exponunt (est enim יידי לטא significacionis uerbum) quod quidem parum quædrabit, nisi pœnis de illius impietate pri⁹ sumptis intelligas. Iudicium enim illius à domo sua incipit, id quod consonum est nostrę interpretaçioni, modo locum Deut. & Psal. 35. nam & illic est, quis rite perpendat

Horrendum est incidere. ¶ Quia non est qui de manu illius possit eruere. Lata sententia, nulla superest redemptio: Apud homines iudices, forsan quis patrocinio, precibus, muneribus aut alia quapiam re quid efficiat, sed apud Deū incorruptibilem & æquissimum iudicem longe aliud est. Et si iusti sua opera intuentes hunc iudicem horrent, quid quæso de impijs dicemus? Est autem hic primus exhortationis locus. Quæras hic quomodo Apostolus dicit, Horrèdum esse incidere in manus Dei uiuentis, cum Dauid dicat: Melius esse incidere in manus Domini, eo quod multæ sint miserationes eius, quàm in man⁹ hominum, ut qui nesciant misereri: 2. Reg.

28. Respondeo. Apostolus respicit futurā uitā, in qua lara iam sententia peccatorum nulla est uenia, David uero præsentem uitam, in qua cuiq; pœnitenti ex animo, in promptu est uenia, esto interim dominus puniat, Hoc tamen poti⁹ remedium est peccatorum, quàm pœna propter admissa censenda. Pergamus nūc ad reliqua.

Redeant autem uobis in memoriā superiores dies, in quibus illuminati, ingens certamen sustinuiſtis afflictionum: partim quidem dum & probris, & pressuris affecti, spectaculo fuistis omnibus: partim dum consortes ita cōuersantiū facti estis. Siquidem & afflictionum, quæ ex uinculis meis contigerunt, participes fuistis, & direptionem facultatū uestrarum cum gaudio accepistis, scientes uos habere in uobis potiorē substantiam in cœlis ac manentem.

Alius locus est, quo seigniores admonemus

Q5

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

ut strenue in incepto pergant, nempe à conserua-
 tione gloriæ & proprii nominis. Vult autem il-
 los operam dare, ne bonum nomen principio
 assecutum ignauia sua conspurcent. Illumina-
 tos hic, intelligit sicut & supra cap. 6. baptiza-
 tos & spiritum s. consecutos. Baptismum autē
 φωτισμα, id est, illuminationem dicebant uete-
 res, eo quod idololatriā tenebras esse, legemq;
 Mosaicam umbram uerorum bonorum cre-
 dentes baptizati rescuerunt. Varias, inquit, &
 grauissimas afflictiones propter nomē Christi
 pertulistis, strenuos athletas & infracti animi
 uos exhibuistis, pudeat ergo nunctam gloriose
 certamē hoc, cum mundo, carne & demone ag-
 gressos, ignominiose deserere & βραβεῖον amit-
 tere, inq; medio cursu resistere. Possunt & hæc
 dici ignauis Christianis, quorum prohdolor,
 non paruum numerum hodie passim uidere
 est, qui primum in negotio ueritatis supra mo-
 dum uisi sunt ardere, sed progressu temporum
 ita isti refriguerunt, ut uideas eos nuncq; ex ani-
 mo ueritatem coluisse.

Baptismus
 φωτι-
 σμα
 dictus.

In opera
 non respici-
 endum.

Cæterum hic locus Apostoli à nemine eò ra-
 piatur, quasi nos confidentiam in opera nostra
 docere, atq; ita securitatē quandā nobis ex me-
 ritis persuadere uelit, id quod blasphemū esset,
 sed uult nos memores operum & certaminum
 ideo, ut ex ijs animemur, & præsentiam Dei lō-
 gius nobis adfuturam speremus, si crucem im-
 positam

positam alacri animo perferamus. Aliàs scitis ex Paulo assidue progrediendū esse, oblitis omnibus quæ à tergo sunt, ut ad ea, quæ à fronte sunt enitamur, & præfixum signum apprehendamus, palmam supernæ uocationis Dei, per Christum Iesum. Phil. 3. Et quomodo quæso in operibus nostris nobis placebimus, cum uelimus nolimus, seruos inutiles nos fateri oportet, nisi uelimus nos ipsos fallere? Respicere licet in opera, sed ita, ut Dei uirtutem auxiliatricem in his glorifices, atq; ad maiora animatus fide augetas, non ut opus per se, uel quatenus à te factum tibi placeat, hoc enim esset pharisaicum & Luciferianum. Sinistra tua nesciat quid faciat dextra, tantum abest, ut in tuo opere quod nullū est, oblectari possis.

Partim quidem dum & prob. ¶ Enumerat nunc passionum aliquot genera, primum autē opprobria, deinde angustias, postea compassiones in alienis, postremo direptionem facultatū. Quod cōtumelias & præssuras attinet, illi Christiani facti omnibus ludibrio erant, maxime Iudæis, à quib; apostatæ à lege Mose, blasphemi, & pessimi mortaliū habiti sunt. Ita ab hoc mundo discipuli ueritatis excipiuntur, siquidem & Christus hoc futurum prædixit: Eritis odio habiti ab omnibus propter nomen meū. Ad hæc propriū mundi est, pessima quæq; in ueritatis cultores iacere, & opprobrijs tantum non obruere,

*Quanta p[er] in primiti-
ua ecclesia
p[er] Christo
passi sunt.*

ruere, Ea tamen si occulta fuissent, forte generosus animus cuiusq; neglexisset, sed quia publica fuerunt, certe pacato animo ferre nemo, nisi Christianus sustinuisset. Tempore Domitiani multi famosi libelli in Christianos passim scripti sunt, ita ut spectaculum fieret toti orbi, tantis autem opprobrijs infectati sunt, ut ferè latitent, & nunquam in publicum prodirent. Nam nullibi patrociniū inueniebant, & rerum omnium summa laborabant penuria, quæ sane non contingunt ut quis sine certamine perferat. (Auctor est Eusebi.) Vnde qui temperarij erant, istis uisis facile hastam abiecerunt & tanquam sues ad uolutabrum reuersi sunt. Constat autem satis oportuisse hos optimos uiros & fortissimos fuisse, qui tanta mala propter Christū subire non dubitarunt.

Partim dum consortes] Propter compassionis uirtutem hic laudantur. Sæpe plus dolet fratri illatum malum, quam si proprio nostro corpori infligeretur. Et profecto non mediocris uirtus est, afflicti non erubere, nam ille Christum confitetur. Socij autem afflictionum in eo conspiciantur, quod se mutuo consolabantur, & animabant aduersa quæq; pro nomine Christi animose ferenda. Tantus ardor ueræ charitatis in illis fuit, ut quicquid alteri accidebat, quisq; suum hoc putaret. Aduertamus & nos quo charitatis uirtutes exprimere conemur si uere credimus

dimus

dimus. Dicit autem: Et uinculis meis compassi fuistis, nimirum Hierosolymis captus intellexi quæ essent uiscera misericordiarum in me, quæ tamq̃ esset fides uestra in Christum.

Et direptionem facul: ¶ Ultimo uirtutem omnia propter Christum relinquendi laudat, nempe quod tam inexpugnabili animo etiã facultates suas sibi passi sunt diripi. Legem enim statuerant magistratus in multis locis, ut qui Christũ professus fuisset, illius bona diriperent. Tamen quantumuis hoc carni durum fuerit, p̃i ut qui thesaurum suum in coelis reposuissent, quo neq̃ fur, neq̃ quicquam incõmodi peruenire potest, æquo animo pertulerunt. Propter ueritatẽ bonis periclitari, non minoris est apud Deum, q̃ si illa in pauperes erogasses. Contristari ob ui abrepta bona, signum est infirmiusculæ fidei. Non autem dicit simpliciter, accepistis, sed addit cum gaudio, ut uideas perfecte illos omnia propter Christum abnegasse. Sic Apostoli indignis modis tractati, cum gaudio ibant à conspectu concilij, quod digni habiti essent, ut pro nomine Christi contumelia afficerentur. Bene autem addit: Scientes uos habere potiores &c. Incomparabiliter enim potiores sunt animi diuiciæ, externis & fluxis. Quicquam pro Christi nomine pio animo relinquere, est hic centuplũ recipere, & in futuro uitam æternam. Marci. 10. Diligentibus enim Deum nihil desit, quod ad salutem

lutem

Iudem tum corporis tum animi illorum attinet. Pluris sunt Deo quam auiculæ, quas quando tam liberaliter, nullo ipsorū labore pascit, quomodo filijs suis uictū & amictū necessariū negare possit: ut taceam⁹ nūc nūquā peritura bona, quib⁹ suos ornat. Sed pergam⁹ ad reliqua.

Ne abieceritis igitur fiduciā uestram, quæ magnam habet præmiū retributionem. Nam patientia uobis est opus, ut ubi uoluntatem Dei peregeritis, reportetis promissionē.

Argumentatur iam à magnitudine præmiorum illos expectantium, quæ & ipsa non mediocrem uim ad excutiendam somnolentiam habent. Omnia inquit, in hoc dico, ut libertatem illam & fiduciam in Deum fortiter tueamini, uel ob id quod tanta uobis proposita sunt præmia, nimirum quæ neq; oculus uidit, neq; auris audiuit, neq; in cor hominis unq; descenderunt. Tantum ergo thesaurū ne negligatis obsecro, quod & facietis scio. si patientiā, qua hic iuxta saluatoris sententiā, anima possidet, adepti fueritis. Nā ea uobis sumē necessaria est, ut pacta iā uolūtate Dei, pmissionib⁹ illius potiri possitis.

Adhuc enim per pusillum temporis

poris

poris & qui uenturus est ueniet, & non tardabit. Iustus autem ex fide uicturus est, & si se subduxerit, non probabitur animo meo. At nos nō sumus, qui subducamus nos in perditionem, sed ad fidem pertinemus in acquisitionem animæ.

Dicant isti, patienter omnia ferremus mala, si nō tam longum esset tempus? Respondet Apostolus & dicit perpusillum esse tempus, & statim finem tribulationum credentibus affore: quod nimirum maximo solatio est afflictis. Nam mala quæ hominum fragilitati hic incumbunt, magis tolerabilia fiunt, si constet ea paruo tempore duratura. Est autem argumentum a breuitate temporis ductum. Amplius quid insinuat cum dicit ὅσον ὅσον, quantumcunq; temporis sit, triginta, quadraginta, aut eo amplius, tamē parum hoc, imò uix momentum uideri debet, si conferatur ad æternitatem, quæ omni fine caret, cum præsens tempus suū aliquando sortitur finem. Momentanea sunt mala huius sæculi, neminem terrere debent. Sæculum enim mundi, punctum est ad æternitatem. Esai: 54: Ad punctū in modico dereliqui te, & in miserationib; magnis congregabo te, in momento indignationis
parum

Momentanea mala siue crux.

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

parumper abscondi faciem à te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui. Huc facit & hoc quod est in. 2. ad Corinth. 4. Nam momentanea leuitas afflictionis &c.

Iustus fide
uiuet quid.

Cæterum Apostolus testimonium hoc ex Abacuc cap. 2. citat, non tamen de uerbo ad uerbum. Nam posterius in propheta hic præmittitur, & superiora hic subiungitur. Apostolus autem uel illius interpretes iuxta LXX, & non iuxta Heb. ueritatē citat, tamē fidelissime locū ipsum tractat. Hebræus sic legit: Si moram fecerit, expecta eum, quia ueniens ueniet, & non tardabit. Ecce uiri superbi, non est recta anima in eo, iustus autem fide sua uiuet. Argumentum Prophetae audiamus, & clara erit sententia quam ipse proposuit. Prædixerat superbū regem Babylonis Nabuchodonosor Hierusalē cū omni terra Israël in captiuitatē ducturū & in illa detenturū esse. Sicq; populus Israël .70. annis futurus erat captiuus, quem tamen iterum propheta consolatur & erigit, dum proponit ut expectetur Dominus, qui uere uenturus & liberaturus eos sit. Sed ecce uir superbus, hoc est impius contemnit hoc, nec futurum credit, proinde illum non comprobato neq; etiam saluabo. Iustus autem uaticinium non negliget, credit namq; me ueracem, fidemq; certissimam in uerba mea collocat, uiuet ergo, pereuntibus interim peste, fame, & gladio omnibus impijs, ut qui prædictis à prophetis

phetis non crediderunt. Quemadmodum etiã
 ñs contigit qui capta iam Hierusalẽ in terra ma-
 nentes Hieremix, & in Babylone derenti, Ezehi-
 eli non credentes, perierunt. Hæc ad historiam
 satis. Sic nobis & Christus post .LXX. annos,
 hoc est, post reuolutum tempus correctionis &
 hora redemptionis liberator affuturus est. Se-
 cundo autem iudex uiuorum & mortuorum
 plene nos liberaturus à mortalitate hac ueniet,
 & immortalitate donabit, ut uiuamus cum eo
 in perpetuum. Ponit autem propheta hic duos ^{Duplex po-}
 populos, unum fidei, alterum subductionis, ^{pulus.}
 unũ qui probatur animo Dei, alterũ qui illi nõ
 probatur, unum qui ad uitam pertinet, alterum
 qui ad interitum. Qui ad uitam pertinent, cre-
 dunt Christo, parati omnia pro illius nominis
 gloria ferre, patientiãq; animas suas in hoc pra-
 uo sæculo uere possident, & hi proprie iusti uo-
 cantur. Qui uero ad interitum, Christo non cre-
 dunt, sed habent illum pro ludibrio, sicut & pro
 fabula quicquid illis de pietate, & uita secundũ
 Deum instituenda dicitur, isti *ἀθεοί*, impij & re-
 iecti in scriptura passim dicuntur.

At nos non sumus qui ¶ Non sumus ex nu-
 mero illorum, qui Christi pmissis & dictis non
 credunt, sed ex his qui credunt, & ueri filij Ab-
 rahæ sunt, idq; in acquisitionẽ animæ, hoc est,
 ut uitam acquiramus æternam, utcunq; contra-
 rium in sanctis appareat; Christũ em̃ sequentes

℞

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

se perditum ire uidentur, maxime si presentia
quis contempletur. Alias & impij & iniusti ani-
mas suas seruant, sed ad interitum & gehennā.
Atq; ita ad confirmandum piorū conscientia,
dictum hoc prophetæ multum facere potuit.
Cæterum hoc dicto: Iustus ex fide uicturus est.
Apostolus ad Romanos & Galatas, ubi super-
biā pharisaicā reñcere uoluit paulò aliter utitur
quàm hic, fidem autem non intelligit falsam il-
lam de Deo opinionem, quam quidam affin-
gunt, sed persuasionem animorum constantem
de diuinis rebus per spiritum sanctum factam,
adeoq; ueram diuinarum rerum cognitionem.
Nam ubi uera cognitio Dei est, ibi & fiducia mi-
nime ociosa sit, oportet. Hanc qui habet frugife-
ra arbor censetur. Hebræus fide sua legit, oportet
enim quemq; sua ipsius fide, non aliena salua-
ri, id quod neq; opera neq; lex ipsa absq; spi-
ritu præstare potest. Iam quicquid nō fit
ex fide, peccatū est, utcunq; speciosum
in oculis hominum appareat. Quia
autē tanti illi fides est, ut ea sola sa-
lutem parari significauerit, lati-
us nunc sequenti capite, ut
audiemus, eam prædica-
re instituit:

CAPVT